

Československá psychologická
společnost při ČSAV
Nábř.B.Engelse 6, Praha 2-Vyšehrad

IV. sjezd čs. psychologů

Hlavní referát - teze
prof.dr.J.Linhart, DrSc.,
člen korespondent ČSAV

Současný stav a úkoly psychologie v ČSSR.

- I. Cíl porady
- II. Rozvoj vědeckovýzkumné práce
 - A. Úkoly do XV.sjezdu KŠČ
 - B. Státní program výzkumu
 - C. Výhled do roku 1990
 - D. Odborná práce psychologů
- III.A. Současný stav a potřeby oboru
 - B. Odborná výuka psychologů
- IV. Publikační činnost
 - A. Publikace
 - B. Časopisy
 - C. Návrhy
- V. Ideové otázky oboru,propaganda a popularizace
- VI. Doporučení a závěry

Současný stav a úkoly psychologie v ČSSR

(1. návrh tezí referátu na únorovém semináři v Liblicích)

I. Cíl porady

V usnesení XIV. sjezdu KSČ, jakož i v usneseních následujících zasedání Ústředního výboru KSČ k otázkám školství, ideologické práce a vědeckotechnického pokroku, se zdůrazňuje význam postavení člověka a jeho aktivní úlohy, kterou má jako uvědomělý tvůrce nové společnosti. Odtud vyplývají základní úkoly pro psychologické vědy, které byly dále konkretizovány v materiálu předsednictva ÚV KSČ "Vývoj, současný stav a úkoly společenských věd" a v referátu tajemníka ÚV KSČ s. Jana Vojtíka na celostátním aktivu pracovníků společenských věd 25. září 1974 v Praze.

Cílem semináře v Liblicích je podrobně rozpracovat základní stramické směrnice s ohledem na úkoly psychologických věd. Porada má být věcná, má shrnout v co nejširším měřítku dosavadní zkušenosti z rozvoje výzkumu, výuky a aplikace v psychologii, kriticky je zhodnotit a nastínit hlavní směry pro další rozvoj práce v psychologii. V tomto směru jde o tři hlavní oblasti této práce. Jednak je to oblast základního a aplikovaného výzkumu, dále velice závažná oblast výuky a výchovy odborných psychologů se zřetelem ke vzrůstající společenské odpovědnosti jejich činnosti v naší společnosti, a posléze zevrubně prodiskutovány možnosti, jak dále zlepšit celkové řízení v psychologii včetně systematické pomoci odborným psychologům v jednotlivých oblastech společenské praxe. Proto je svoláváno reprezentativní psychologické fórum, v němž jsou zastoupeni jak členové strany, tak bezpartijní; pracující na hlavních úsecích výzkumu, výchovy a praxe.

II. Rozvoj vědeckovýzkumné práce

A. Úkoly do XV. sjezdu KSČ

V současném období se psychologové stejně jako ostatní představitelé společenských věd zapojují aktivně do spolu práce na přípravě podkladových materiálů pro jednání XV. sjezdu KSČ. Jedním z úkolů porady bude zhodnotit tento podíl psychologů a přispět k jeho dalšímu zvýšení. Příprava podkladových materiálů je příležitostí předložit základní výsledky dosavadního psychologického výzkumu z hlediska možností jejich využití při přípravě usnesení, která dalekosáhle ovlivní další rozvoj naší společnosti. Proto je nutno věnovat podílu psychologů na přípravě těchto materiálů prvořadou pozornost.

Rok 1975 je rokem dokončení dosavadního státního plánu výzkumu a rokem přípravy nové pětiletky tohoto státního plánu. Je nutno soustředit pracovní úsilí všech výzkumných psychologických pracovišť k důslednému splnění naplánovaných úkolů, které projdou závěrečnými oponenturami. Právě soustředění práce na splnění dosavadního plánu je zároveň nejlepší přípravou pro zodpovědné vytýčení nových úkolů státního plánu, na nichž bude mít psychologie v souladu s usnesením předsednictva ÚV KSČ o společenských vědách významný podíl. Důkladné prodiskutování návrhu nových stěžejních a hlavních úkolů státního plánu bude jedním z klíčových bodů liblické porady.

Rok 1975 bude rovněž rokem 4. sjezdu čs. psychologů. Význam tohoto jednání bude nejen v tom, že se bude konat v jubilejním roce osvobození naší republiky, ale rovněž v tom, že bude vhodnou příležitostí k tomu, aby výsledky liblické porady mohly být rozpracovány na masové základně celé Čs. psychologické společnosti. Proto bude třeba věnovat velkou pozornost přípravě jak hlavního referátu, tak tématickému zaměření a hlavním referátům jednotlivých symposií

a koncipovat je v souladu s úkoly psychologie, tak jak byly formulovány v materiálu předsednictva ÚV KSČ o společenských vědách.

B. Státní program výzkumu

Od vypracování koncepce úkolů páté pětiletky již uplynulo nejméně pět let a mezitím došlo k dalšímu zvýšení požadavků na výzkum jak z hlediska základního, tak z hlediska nových aplikačních potřeb a možností. Provedli jsme v souvislosti s přípravou nového pětiletého plánu rozbor požadavků na psychologii z hlediska nových úkolů vytyčených stranickými a státními orgány. Tento rozbor vychází z kolektivního posouzení tak, aby koncipování hlavních směrů nového státního plánu bylo co nejobektivnější a vycházelo z potřeb socialistické společnosti.

Především jsme zjistili, že řešení psychologických problémů je velmi roztrženo. Je zahrnuto do plánů ekonomických, pedagogických, filosofických, zdravotnických aj. Z tohoto důvodu vyvstává naléhavý problém jak komplexnosti a mezioborovosti psychologických témat, tak jejich účelné integrace, jež by odstranila nežádoucí roztržetost. Tato roztržetost snižuje efektivnost aplikačních možností, zároveň je příčinou toho, že se ne dosti uspokojivě rozvíjí teorie a metodologie marxistické psychologie. Bylo proto určeno, aby v dalším pětiletém plánu došlo k co největší koncentraci výzkumné práce, a to zejména na základě kooperace ČSAV a příslušných kateder universit. S tím souvisí, že byly stanoveny jen dva hlavní psychologické úkoly - v rámci státního plánu - jeden v českých zemích, druhý na Slovensku.

Provedení prognózy a koncepce státního plánu vychází ze skutečnosti, že psychologické vědy jsou ve všech socialistických zemích pokládány za perspektivní vědní obory značného společensko-politického významu. Aplikace psychologických poznatků má široký dosah nejenom ve společenské, ale i ve výrobní praxi.

Psychologové proto přivítali stranické usnesení o společenských vědách a jejich rozvoji. Z materiálu předsednictva ÚV KSČ "Vývoj, současný stav a úkoly společenských věd" vyplývá význam psychologických věd a jejich rozvoje pro další formování socialistického člověka. Týká se jich jeden z šesti hlavních úkolů vytyčených předsednictvem naší strana: jde o úkol VIII-5, který zní : "Rozvoj člověka, jeho sociální prostředí, jeho psychologického a kulturního života v socialistické společnosti".

Úkolem je rozpracovat otázky formování socialistického člověka, utváření jeho socialistického uvědomění a socialistického způsobu života. O cílech psychologického výzkumu se tu uvádí: "Hlavní zaměření psychologického výzkumu musí vycházet ze studia postavení člověka, jeho aktivní úlohy, kterou má jako uvědomělý tvůrce nové společnosti".

Základní výzkum v psychologii je třeba orientovat na tyto hlavní směry:

- na studium základních metodologických a ideových problémů marxistické psychologie a na důslednou kritiku buržoasních psychologických škol; v našich podmínkách je zvláště důležité překonávat různé formy behaviorismu, antropologického existencialismu, freudismu apod., jejichž vliv se dosud odráží v celé oblasti psychologie;
- na studium zákonitostí účinnosti člověka a vývoje psychiky lidské osobnosti v socialistické společnosti s důrazem na utváření vědeckého světového názoru, socialistické etiky a socialistického uvědomění vůbec;
- na studium sociálních faktorů utváření psychiky člověka, na zkoumání motivací jeho jednání a podmínek utváření jeho aktivního, uvědomělého přístupu k životu a práci;
- na zkoumání problematiky psychologických aspektů kooperace ve skupinových činnostech organizace práce a vztahů, jež se vytvářejí mezi jedincem a výrobními kolektivy a spo-

lečenskými institucemi, na podmínky optimální výkonnosti člověka v různých pracovních a životních situacích;

- na řešení psychologických otázek spojených s přípravou dětí a mládeže pro výběr povolání.

V navrženém stěžejním úkolu VIII-5 a ve dvou hlavních psychologických úkolech je třeba povést základní přestavbu ve smyslu závěrů stranických dokumentů a z hlediska zvýšení stranickosti, efektivnosti i vnitřní koordinace prací v československé psychologii. Promyšlená koordinace v jednotném stěžejním úkolu VIII-5 je nejen podmínkou pro úspěšnou mezinárodní spolupráci v RVHP, nýbrž i pro efektivní využití zahraničních výsledků. Zároveň vede k účelné redukci, k odstranění roztržitosti a k omezení individualistické živelnosti.

Rozvoj psychologických věd je stále více podmíněn úrovní experimentální metodologie, kterou si v současné době nelze odmyslet od adekvátního technického vybavení. Vybavení psychologických pracovišť (výzkumných i rutinních) současnou přístrojovou technikou, včetně samočinných počítačů, není ovšem otázka toliko metodologická a organizační, dotýká se především sféry výroby.

Zlepšení technického vybavení psychologických laboratoří má velmi konkrétní souvislosti s produktivitou vědecké práce - a s převodem vědeckých poznatků do praxe - ale má i svůj zásadní význam pro základní orientaci naší psychologie na solidní experimentálně teoretický směr a distancování od spekulativních směrů, kterými v minulosti byly naše psychologické obory výrazně poznamenány.

V rámci zemí RVHP má Československo podmínky významně přispět ke společenskému úsilí o vybudování marxistické psychologie, postavené na experimentálních základech. Byly již vypracovány návrhy na příslušná vybavení psycho-

logických laboratoří a projekty aparatur, které - pakliže bude zajištěna výrobní základna - by mohly sloužit i ostatním socialistickým zemím.

Aby bylo zajištěno vybudování příslušných laboratoří (psychofyziologická laboratoř v Psychologickém ústavu ČSAV a tamtéž i dobudováno základní pracoviště v oblasti experimentace obecné a matematické psychologie, dále vybudovány příslušné laboratoře na katedrách psychologie a zajištěno základní vybavení rutinních pracovišť na úseku psychologie práce a poradenství, je nezbytné v nejbližších letech ekonomicko-organizačně připravit a zajistit výrobu potřebných aparatur.

C. Výhled do roku 1990

Psychologické vědy jsou ve všech socialistických zemích pokládány za perspektivní vědní obory značného společensko-politického významu. Aplikace psychologických poznatků má široký dosah jak v celospolečenské, tak i ve výrobní praxi: příkladem je plánování a řízení socialistických organizací, rozvoj iniciativy a tvořivosti pracujících, sociální působení na utváření ideových postojů a na pracovní změny motivace, tvorba životního prostředí a socialistického způsobu života, socialistická výchova vzdělávání dětí a dospělých, psychologická diagnostika lidských schopností, vlastností i duševních poruch apod. Teoretické poznatky psychologie tvoří důležitou složku marxistického světového názoru a jsou nepostradatelné i pro jiné vědní obory (biologii, fyziologii, pedagogiku, pro řízení socialistických organizací, kybernetiku, psychiatrii, teorii umělecké tvorby apod.).

Výše naznačený směr rozvoje psychologických věd vyžaduje především výrazné kádrové a personální, materiálně technické a prostorové posílení jednak vědeckovýzkumné základny (základního a aplikovaného výzkumu) a jednak aplikačních pracovišť. Jedná se hlavně o rozšíření počtu talentovaných mladých i zkušených vědeckých pracovníků, účinnější koordinace a koncentrace vědeckých plánů, základních psychologických pracovišť v ČSSR, soustředění finančních prostředků ČSAV a vysokých škol na zabezpečení experimentálních výzkumů špičkovou přístrojovou technikou, což umožní zefektivnit vědecký výzkum. To vyžaduje dobudování ucelené sítě psychologických pracovišť jak základního, tak aplikovaného charakteru. Zejména půjde o dobudování Psychologického ústavu ČSAV v Praze, Ústavu experimentální psychologie SAV v Bratislavě a universitních pracovišť

vychovávajících psychology (viz tab.). S výhledem na nové úkoly jsou již připravovány změny v koncepci a ve struktuře uvedených pracovišť. To přispěje k aplikaci výsledků výzkumů do praxe. Zároveň u vybraných resortů je povněž žádoucí rozvinout nebo vybudovat nová aplikovaná psychologická pracoviště.

Splnění naznačených úkolů z oboru psychologie bude přímo závislé na výrazném kvalitativním zlepšení výuky psychologie na vysokých školách. Z toho plyne nutnost věnovat prvořadou a systematickou péči jak obsahové stránce výuky, tak její ideově teoretické i metodologické základně. Vysokoškolské studium nemůže postihnout detailní poznatky systému psychologických disciplín v celé její šíři. Proto je nutno klást prvořadý důraz na úroveň hlavních přednášek, seminářů a cvičení z oblasti obecné a vývojové psychologie, psychofyziologie a sociální psychologie jakožto profilujících základních disciplín a dále na základní vstupy do psychologie práce a řízení, pedagogické psychologie a zdravotnické psychologie, jež jsou základními oblastmi aplikačními. Přitom je nutno sledovat průběžně mezioborové souvislosti tak, aby nedocházelo ke zbytečnému překrývání.

Nároky základního výzkumu i stále se zvyšující nároky aplikačního výzkumu i rutinní praxe vyžadují hluboké všestranné osvojení metodologie dialektického materialismu a osvojení základních poznatků matematiky, statistiky, fyziologie, sociologie, pedagogiky a dalších disciplín.

V druhé polovině studia bude nutné hlouběji než dosud orientovat diplomové práce na ta témata, která jsou perspektivní z hlediska rozvoje oboru a z hlediska aplikačních potřeb. Protože tyto úkoly nejsou řešitelné pouze stávajícím počtem pedagogických pracovníků, je nutno v první řadě posílit výuková centra dalšími kmenovými pracovníky.

D. Odborná práce psychologů

Aplikované psychologické discipliny u nás mají za sebou řadu let postupného vývoje odborných psychologických služeb v socialistické společenské praxi.

Nejdéle a nejorganizovaněji pracovali dosud psychologové ve zdravotnictví, a to jako členové týmů psychiatrických zařízení, v zařízeních pediatrických různého typu a v ústavech s dlouhodobým pobytem pacientů (např. v léčebnách TBC). Mají také nejlépe zorganizováno a odborně zajištěno doškolování v rámci ILF (Institut pro další vzdělávání lékařů a farmaceutů).

Psychologové pedagogičtí se v největší míře uplatňují pedagogicko-psychologických poradnách, organizovaných v okresech a v krajích a mají své odborné centrální pracoviště v Laboratoři pro sociální výzkum mládeže při pedagogické fakultě UK v Praze. Jejich postgraduální kursy jsou předpokladem pro zastávání vedoucích míst v uvedeném poradenském systému.

Psychologové v oblasti vojenství a práva představují nejmladší oblasti psychologických služeb, ale charakter jejich resortních zařízení (MNO, vnitra, spravedlnosti), jakož i existence resortních centrálních pracovišť, např. Penologický ústav umožňují dobré uplatnění potřeb praxe, usnadňující centrální řízení odborných služeb psychologů.

Psychologové práce vykonali mnoho užitečného v lepším poznání vybraných druhů náročných profesí, při projekci a konstrukci technických zařízení, při zkvalitňování posuzování způsobilosti pro náročné profese (letci, strojívníci, výpravčí), pro zkvalitnění výuky řidičů motorových vozidel pomocí trenažérů, při komplexní přípravě personálu pro složitá energetická zařízení, při zvyšování bezpečnosti práce a při objasňování příčin takových nežádoucích jevů, jako

je nadměrná fluktuace či málo efektivní řízení průmyslových organizací.

Proti dříve vyjmenovaným aplikačním oborům je v této oblasti centrální řízení velmi znesnadněno tím, že spadájí pod celou řadu resortních ministerstev. Psychologové sami prozatím přispívají k odstranění tohoto nedostatku řízení školením vedoucích pracovníků, zvláště na VŠE v Praze a pomocí čtvrtletníku Psychologie v ekonomické praxi, který vydává katedra psychologie GG UK. Dobré služby vykonalo v minulosti v tomto směru také tzv. Meziresortní středisko psychologie práce, zřízené při této katedře.

V celém světě a také v Československu platí, že vědecké poznatky dostávají se do praxe pomalu a v malém rozsahu a s potížemi. Tuto skutečnost je nutno do budoucna změnit a využít při tom všech možností socialistického společenského řádu a centrálně řízené ekonomiky.

Dosud byly brzdou některé zjednodušené představy o aplikaci. Např. myšlenka, že obecně platný vědecký poznatek se aplikuje jen vahou své platnosti a svého společenského významu. Ve společensky podmíněných vědách a tedy i v psychologii platí, že pro aplikaci obecně platných psychologických poznatků je nutno systematicky vytvářet příznivé podmínky. Je nanejvýš žádoucí, aby pracoviště základního psychologického výzkumu byla doplněna o nadresortní či meziresortní psychologická pracoviště (ústavy). Ty by měly za cíl integrovat potřeby praxe s novými výzkumnými výsledky a zároveň umožnit organizační a metodické řízení resortních pracovišť na vědeckém základě.

III. A. Současný stav a potřeby oboru

Československá psychologie se vyvíjí jako samostatný vědní obor v základním výzkumu teprve od r.1945. Vzhledem k tomuto relativně krátkému vývoji nemohla a dosud nemůže plnit všechny úkoly, které na ni klade současný rozvoj socialistické společnosti a období vědeckotechnické revoluce. Na rozdíl od různých jiných vědních disciplín, zejména přírodovědních a některých společenskovědních oborů (např. biologie, jazykověda) nedošlo v minulém období k proporcionálnímu rozvoji psychologických věd.

Přítom v oblasti řízení socialistických výrobních organizací, při výchově naší mladé generace, při formování vědomí socialistického člověka a v péči o zdraví pracujících nestačí pouze přejímat již hotové psychologické poznatky, jejichž největší část byla až dosud získána v jiných sociálně-ekonomických podmínkách západních zemí a zpracována jednostrannými (např. pozitivistickými, fenomenologickými) metodologickými postupy a zobecněna v rámci nedialektických teoretických koncepcí. Proto v SSSR a dalších socialistických zemích je zákonitě podporován rozvoj marxistické psychologie, která se zaměřuje na klíčové, společensky perspektivní problémy. Bez tohoto hodnocení není možný úspěšný rozvoj naší psychologie.

V současné době pracuje v ČSSR přibližně 1400 psychologů. Ve srovnání s Polskem, kde působí přes 4000 psychologů, jsme částečně zpožděni. Určité opoždění je také ve srovnání s počtem a tempem rozvoje psychologie v SSSR.

Větších pracovišť psychologie v rámci ČSAV, SAV a ústavů vysokých škol, kde se rozvíjí základní výzkum, je pět; je na nich zaměstnáno celkem 70 odborných psychologů,

z nichž je 24 vědeckých a 55 odborných. Zbývajících 800-1000 psychologů, tj. většina, pracuje jednotlivě nebo v malých skupinách (do 8 psychologů). Tato skutečnost svědčí o nadměrné rozptýlenosti psychologů a dokládá velké nesnáze s odborně metodickým řízením práce psychologů v různých resortech.

Aby bylo možno realizovat naznačené úkoly československé psychologie bude nutno do r. 1990 rozšířit počet odborných psychologů v ČSSR zhruba na 4.500. Z toho vyplývá, že výuka na katedrách psychologie příslušných fakult bude rozšířena přibližně takto : v roce 19... v 1. ročníku posluchačů, počet absolventů ; v roce 1990 v 1. ročníku 160 posluchačů, počet absolventů 170.

B. Odborná výuka psychologů

Z uvedených perspektiv rozvoje oboru plyne nutnost věnovat prvořadou a systematickou péči jak obsahové stránce výuky, tak její ideově teoretické i metodologické základně. Vysokoškolské studium nemůže postihnout detailní poznatky systému psychologických disciplín v celé její šíři. Proto je nutno klást prvořadý důraz na úroveň hlavních přednášek, seminářů a cvičení z oblasti obecné a vývojové psychologie, psychofyziologie a sociální psychologie jakožto profilujících základních disciplín a dále na základní vstupy do psychologie práce a řízení, pedagogické psychologie a zdravotnické psychologie, jež jsou základními oblastmi aplikačními. Přitom je nutno sledovat průběžně mezioborové souvislosti tak, aby nedocházelo ke zbytečnému překrývání. Základní otázkou ovšem je, že ve společenských vědách, včetně psychologie, mohou nadále pracovat jen marxisticky vzdělaní pracovníci; tento požadavek nutně vyplývá ze zákonitostí vývoje socialismu v naší zemi.

Nároky základního výzkumu i stále se zvyšující nároky aplikačního výzkumu i rutinní praxe vyžadují všestrannou metodologickou marxistickou přípravu a osvojení základních poznatků matematiky, statistiky, fyziologie, sociologie, pedagogiky a dalších disciplin. V druhé polovině studia bude nutné hlouběji než dosud orientovat diplomové práce na ta témata, která jsou perspektivní buď z hlediska rozvoje oboru, nebo z hlediska aplikačních potřeb. Protože tyto úkoly nejsou řešitelné pouze stávajícím počtem pedagogických pracovníků, je nutno v první řadě posílit výuková centra dalšími kmenovými pracovníky.

Dále je nutno mimo jiné i s ohledem na přípravu diplomových prací, postgraduálních kursů a styku s praxí vůbec, promyslet nově způsob, jak budou studenti psychologie získávat první praktické zkušenosti. Jako nový se jeví záměr vybudovat zvláštní výukové středisko při vybraných závodech, výchovných a zdravotnických zařízeních. V tomto směru lze využít zkušeností lékařských klinik při výchově studentů medicíny. Pozornost je nutno též věnovat výuce psychologie na středních školách.

IV. Publikační činnost

A. Publikace

Ediční činnost oboru psychologie od r.1970 zahrnuje jak základní díla, tak poměrně rozsáhlou popularizační literaturu a překlady. Omezíme se na vybrané psychologické práce základního charakteru, publikované a předané do tisku po r. 1970.

V oblasti obecné psychologie jsou to především práce týkající se teoretického modelu tvořivé činnosti a tvůrčího myšlení, jejichž autorem je J.Linhart a kolektiv spolupracovníků. Patří sem "Náhodné variace, struktura a plán tvořivé činnosti", "Proces a struktura lidského učení", "Činnost a poznávání" a "Dialektická metoda v současné psychologii". Význam těchto prací je především v úsilí o syntetický pohled na klíčové problémy obecné psychologie na základě marxistické teorie a metodologie.

V rámci vývojové psychologie bylo dokončeno vydávání rozsáhlé několikasvazkové práce V.Příhody "Ontogeneze lidské psychiky". Tato práce představuje rozsáhlou monografii, jejíž význam je nejenom v zahrnutí všech vývojových stupňů lidské psychiky včetně stáří, ale také velice rozsáhlé dokumentace, zejména pokud jde o světovou literaturu.

V rámci sociální psychologie vyšly práce, které podávají výsledky první etapy na složitých komplexních problémech komunikace (J.Janoušek), sociální motivace (J.Janoušek, V. Bokorová a kol.) a socializace osobnosti (Z.Helus). Význam těchto prací spočívá v tom, že podávají jednak analýzu základních sociálně psychologických procesů, jednak přispívají k osvětlení vazeb těchto procesů s potřebami praxe.

V psychologii práce vyšly významné studie J.Růžičky, Z.Bureše, J.Khola a dalších, které jednak poskytují komplexní pohled na základní poznatky psychologie práce a možnosti

jejich využití v průmyslové praxi, jednak orientují na důležité nové oblasti psychologie práce, zejména na problematiku řízení.

Poměrně málo početná je publikační činnost v základních otázkách pedagogické psychologie. Patří sem především původní monografie V.Kuliče "Chyba a učení", která podává důkladnou analýzu chybnému úkonu v učení a v jeho pedagogickém řízení.

V oblasti klinické psychologie vyšlo několik významných prací, jejich autory jsou E.Syřišřtová a kol., J. Švancara a kol. a další. Tyto práce osvětlují některé klíčové problémy, jako je problematika normality osobnosti, problematika diagnostiky se zvláštním zřetelem k psychickému vývoji apod.

B. Časopisy

V Československu dnes vychází 5 periodických časopisů, které pokrývají vcelku účelně základní oblasti jak psychologické teorie, tak psychologické práce. Jde především o ústřední časopis "Československá psychologie", který má nejširší záběr a pokrývá kromě základního výzkumu i oblast aplikovaného výzkumu a oblast informačně referativní. Dále je to "Studia psychologica", která se specializují na základní práce z oblasti experimentální psychologie, a to především v otázkách vnímání a paměti, přičemž v těchto oblastech zároveň představují do značné míry orgán mezinárodní.

Otázky pedagogické a vývojové psychologie pravidelně sleduje časopis "Psychologie a patopsychologie dítěte". Tento časopis pokrývá nejen příslušné otázky základního výzkumu, ale také otázky aplikovaného výzkumu a rutinní praxe. V oblasti psychologie práce si získala značnou oblibu jak u odborných psychologů, tak u řídicích pracovníků v

průmyslové praxi "Psychologie v ekonomické praxi." I tento časopis sleduje jak otázky základního výzkumu v oblasti psychologie práce, tak otázky aplikovaného výzkumu a rutinní praxe ve výrobě. Funkcí orgánu pro otázky činnosti psychologů v nejrůznějších oblastech a zároveň pro otázky činnosti Čs. psychologické společnosti zastává časopis "Psychológ v Československu".

Význam tohoto časopisu stoupá úměrně s tím, jak roste počet odborných psychologů, pracujících v různých oblastech společenské praxe, a jak zároveň s tím roste potřeba jejich vzájemné informovanosti. Kromě uvedených časopisů vycházejí řady neperiodických sborníků, vydávaných filosofickými fakultami v Praze, Brně, Olomouci. V těchto sbornících jsou většinou uveřejňovány práce jednak ze společných zasedání, jednak při příležitosti významných jubileí apod.

C. Návrhy k publikační činnosti

Z uvedeného přehledu publikační činnosti a ediční činnosti na úseku časopisů plynou některé závěry. Především zůstává i nadále významným úkolem účinněji a plánovitěji stimulovat práci na základních monografiích a syntetických dílech s hlubším marxistickým teoretickým, metodologickým a aplikačním zaměřením. Těchto prací je stále nedostatek.

Zvláštní pozornost vyžaduje z tohoto hlediska pečlivá příprava odborných učebnic. Zejména jde o učebnice vysokoškolské, které jsou zpravidla reprezentantem úrovně v jednotlivých psychologických disciplínách. Vzhledem k tomu, že dobrá učebnice nevzniká jednorázově, je třeba chápat vysokoškolská skripta jako první etapu přípravy učebnic. V tomto směru je žádoucí účelně přípravu skript koordinovat a zajistit, aby se nepřekrývala, nýbrž aby docházelo k postupnému zvyšování jejich kvality.

Překlady psychologické literatury ze socialistických zemí pokrývají poměrně reprezentativně výsledky psychologického výzkumu v těchto zemích. Zvláště je třeba ocenit dlouholetou orientaci na vydávání základních děl hlavních představitelů sovětské psychologie. V této orientaci je třeba pokračovat tak, aby český čtenář dostal do rukou hlavní překlady prací předních psychologů v socialistických zemích. Zároveň je třeba pružně řídit překladatelskou činnost tak, aby se dostala co nejrychleji do rukou československého čtenáře nově vznikající základní díla psychologické literatury v celosvětovém měřítku.

K pohodovému vydávání nových psychologických prací by velmi přispělo vybudování malotirážní typografické

základny specifikované pro psychologickou literaturu, nejlépe ve spolupráci základních psychologických pracovišť. Zároveň by bylo účelné zainteresovat knižní velkoobchod na zřízení specializované prodejny psychologické literatury domácí i zahraniční, nejlépe v hlav. městě Praze.

V oblasti vydávání psychologických časopisů bylo dosaženo významných výsledků, zejména pokud jde o jejich profilaci. Zvláštní pozornost vyžaduje Československá psychologie jako ústřední psychologický časopis. Čs. psychologie má dnes dobrý stabilní základ, z dosud 2750 publikovaných čísel je fixně odebíráno předem 2701. Vzhledem k tomu, že Čs. psychologie v současné době nedostatkem marxisticky orientované psychologické literatury pomáhá doplňovat studijní materiál posluchačů psychologie, žádá redakce časopisu o zvýšení jeho nákladu na 3000 ks. Zároveň by bylo účelné prosadit ke každému ročníku vydávání přílohy jako zvláštního tisku, který by byl operativně využitelný pro rychlé informování o významných materiálech, jako jsou např. materiály psychologických sjezdů.

V. Ideové otázky oboru, propagace a popularizace

Velmi důležitou otázkou, kterou je třeba v psychologii, podobně jako v jiných vědách rozpracovat, je jednota vědy a marxistické ideologie. Psychologie se nemůže vyhnout ideologickému boji, nemůže jí být lhostejná efektivnost marxisticko-leninské propagandy. Podle s.J. Fojtíka (Nová mysl, 1974, 11) jde ve společenských vědách o "dovršení jejich vnitřního přerodu". Jde o to, aby společenské vědy byly jednotnou marxisticko-leninskou frontou, pevnou a spolehlivou oporou komunistické strany, vysoce kvalifikovaným teoretickým zázemím strany, aby napomáhaly straně v jejím vpravdě historickém revolučním zápase, který v čele dělnické třídy a všech pracujících nás vede za vítězství komunistických idejí." S tím souvisí potřeba přechodu od ideové defenzivy k ideové ofenzivě.

Aby požadavek komunistické stranickosti ve vědě nezůstal jen heslem, je třeba ho spojit s "důsledným osvojením marxisticko-leninské metodologie v každé společenskovědní disciplíně". To je podmínkou dosažení nezbytného předstihu ve společenských vědách před potřebami praxe. V psychologii, v níž dnes již existuje okolo 45 speciálních samostatných disciplín podle zaměření výzkumu a praktické aplikace, jako je např. obecná, vývojová, sociální, pedagogická, lékařská, průmyslová psychologie atd., "je důležité rozhodně překonávat pozůstatky i současné vlivy různých koncepcí, jež jsou cizí marxismu - leninismu a zavádějí práci psychologů do slepých uliček neplodných spekulací či omezeného popisného empirismu. Dovršení principiální kritiky metodologických základů psychologie je nezbytným předpokladem jejího zdravého rozvoje v nejbližších letech" (J.Fojtík, Nová mysl, II, 1974, 1965 - 66). Celý rozvoj společenských věd včetně

psychologie je proto třeba zaměřit ke konkrétním potřebám naší psychologické společnosti, k potřebám její další výstavby.

V současné době není možno v psychologii řešit otázku jednoty vědy a ideologie, aniž pochopíme a vyjasníme, jak překonat dosud ještě mnohdy existující defenzivní postoj a jak přejít k vyšší ideologické aktivitě. Jde tu o sepětí teorie a propagandy, jejíž význam zdůraznil ve svém vystoupení J. Fojtík (Nová mysl, 1974, II).

Přechod od defenzivy do ideologické ofenzivy má svou kvantitativní a kvalitativní stránku. Z kvantitativního hlediska jde o rozšíření počtu článků, statí, rozhlasových a televizních přednášek, vhodně vybraných překladů apod. Kvalitativní přístup je sice náročnější, ale zároveň je efektivnější. Jde zejména o vypracování původních teoretických prací, které marxisticky nově zpracují a zvládnou nové vědní oblasti a teoreticky zobecní nová výzkumná data.

Zejména v takto pojatých syntetických pracech je možno překonat přežívající buržoasní metodologii a ideologii jako ucelený pojmový systém, který je např. rozpracován v pozitivismu, strukturalismu, antropologii, behaviorismu, fenomenologii apod. Jako příklad je možno uvést pozitivistické pojetí vývoje člověka, jeho činnosti a poznávání (hlavním projevem tohoto pozitivismu je současný behaviorismus); toto redukcionistické pojetí plně vyhovuje technokratickým způsobům řízení v kapitalistické společnosti a západnímu menažérství. Ve vědní oblasti, která se zabývá vývojem člověka, jsou dnes patrné dvě teoretické linie: první linie vede od Hegela, Marxe, Engelse k Leninovi, druhá linie jde od J. Locke a přes empirismus a pozitivismus až k pragmatismu, behaviorismu, personalismu aj. Zatím co první linie vyúsťuje v dialekticko-materialistické pojetí vývoje člověka a jeho činnosti, jak jej zdůvodnili zejména Marx a Lenin, vede druhá linie k deformaci pojetí vztahů mezi člověkem a jeho prostře-

dím, mezi činností a poznáváním. Projevem této deformace je pragmatický operacionalismus, utilitaristický technokraticismus a fenomenologický subjektivismus. Teoretické řešení otázek má základní význam pro teorii a praxi řízení v naší společnosti.

V této souvislosti nelze opomenout další speciální oblast, která se týká psychologických základů ideologické práce. Jde tu o tak závažné otázky, jako je psychologicky zdůvodněné výchovné a propagandistické působení na člověka, jako je zvýšení efektivnosti působení našeho tisku, rozhlasu, televize ap. Na Západě vycházejí četné práce, které se týkají problematiky psychologické války; přesvědčování, psychologického působení na vztahy mezi lidmi v závodech, pracovních kolektivech apod. Z těchto hledisek je nutno věnovat zvýšenou pozornost k tomu, jak psát a sdělovat informace i zprávy v našem tisku a rozhlase tak, aby hluboce zapůsobily na vědomí občanů socialistické společnosti. Jde zejména o to, aby osvojování marxismu-leninismu neustrnulo na pouhých vnějších znalostech, aby vyústilo v hluboké komunistické přesvědčení. I v této oblasti, která přímo působí na formování vědomí lidí, je nutno mnohé podstatně zlepšit. Československá psychologie chce v duchu marxismu leninismu intenzivně pomáhat při řešení těchto uvedených úkolů, které přispívají k realizaci usnesení XIV. sjezdu Komunistické strany Československa.

VI. Doporučení a závěry

V posledních letech došlo u nás k určitému rozvoji jak sítě psychologických pracovišť výzkumného charakteru, tak i psychologických kateder, které zajišťují výuku a výchovu odborných psychologů. Kromě toho se rozšířilo zastoupení odborných psychologů v různých pracovištích resortního a rutinního charakteru, jejichž zaměření je dáno konkrétními pracovními úkoly příslušných resortů, případně oblastí praxe. Základním vodítkem při dalším dotváření a doplňování této sítě je nutnost podstatně dále zkvalitnit a prohloubit úroveň psychologické práce jak ve výzkumu, tak ve výuce a výchově, i ve vztahu k potřebám praxe. Tento úkol lze vyjádřit stručně jako přechod od extenzivního rozvoje psychologie ve všech jejích aspektech k jejímu rozvoji intenzivnímu.

Ve vztahu k základnímu výzkumu to znamená, že je třeba na základě zkušeností z práce na dosavadním státním plánu podstatně zvýšit úroveň plánování a koordinace vědecké práce. Koordinace nemůže být jen organizačně evidenční, nýbrž především ideově obsahová. Zároveň však je nutno posílit váhu koordináční činnosti materiálně finančními možnostmi hlavního pracoviště vzhledem k pracovištím kooperujícím. Tím dostane závaznost státního plánu i výraznější materiální bázi.

Důležitým úkolem v této souvislosti je účelné rozvíjení prohlubování integrace vědeckého výzkumu v rámci RVHP. Vzhledem k tomu, že čs. výzkumná základna nemůže přirozeně pokrýt všechny psychologické problémy, je nutno velmi zodpovědně vyčlenit takové úkoly, které budou dostatečně nosné jak z hlediska reálného příspěvku čs. psychologů k celkovému rozvoji psychologického výzkumu v zemích socialistického společenství, tak z hlediska intenzivnějšího rozvoje čs. výzkumné základny jako celku.

Ve vztahu k výuce a k výchově nových odborných psychologů to znamená, že je nutné především celostátně sjednotit výukový a výchovný program vysokoškolského studia psychologie na základě využití nejlepších zkušeností jednotlivých kateder. Zároveň je nutno v tomto směru využít zkušeností s výukou v jiných socialistických zemích, zejména v Sovětském svazu. Současně je nezbytné obsahově a organizačně zajistit důkladné postgraduální studium psychologů, které by zahrnovalo jejich specializaci. V tomto směru je možno uvážit dělbu práce mezi jednotlivými katedrami psychologie v českých zemích a na Slovensku.

Ve vztahu k potřebám praxe je především nutné zvýšit metodickou pomoc odborným psychologům, působícím jako rutinní pracovníci v jednotlivých úsecích praxe. Kromě praxe pracovní, výchovné a klinickozdravotní stále více vzrůstá význam i dalších oblastí, jako je oblast praxe právní, sportovní a kulturně výchovné. Při organizování metodické pomoci v těchto oblastech lze využít zkušeností Mezinárodního střediska pro psychologii práce.

Společným předpokladem pro úspěšný rozvoj psychologie ve všech uvedených oblastech je její další materiálně technické a kádrové a personální posílení. Příslušné návrhy budou konkretizovány v referátu.